

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ТЕНДЕНЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ:
СВОЄРІДНІСТЬ НОВІТНІХ ПРОЦЕСІВ В ОСВІТІTENDENCIES OF PEDAGOGICAL SCIENCE:
THE UNIQUENESS OF THE NEW PROCESSES IN EDUCATION

Сучасна педагогічна наука стрімко розвивається та має наявний прогрес. Змінюються вимоги до педагогіки, техніки і тактики навчання, а тим часом, виховання базується на принципах людяності та засадах філантропії, уникаючи жорсткого контролю та авторитарного характеру. Саме тому, спираючись на такі характерні зміни, дана стаття присвячена аналізу передових тенденцій педагогічної науки, що мають вплив на трансформаційні процеси соціуму, допитливі до педагогіки загалом, а також, до інтегральних педагогічних категорій. Дано змістовну характеристику регіональним, національним та глобальним напрямкам змін до підходів, інструментів, форм і методів навчання, освіти та виховання, також висвітлено сучасний стан впровадження інновацій в навчальний процес українських закладів освіти та оновлення векторів розвитку української педагогіки.

У статті окреслені основні перспективи розвитку та сприятливі умови для досягнення триєдиної мети педагогіки (розвиваючий, пізнавальний та виховний освітній аспекти) на основі найкращих зразків європейського досвіду. Особлива увага приділяється чинникам, які безпосередньо впливають на посилення підтримки новітніх освітніх тенденцій з боку держави, у тому числі і значне заохочення науково-педагогічних працівників до роботи у «новому» суспільстві. Проаналізовано зарубіжні та вітчизняні літературні джерела стосовно означеної теми, розкрито головні позитивні сторони та гальмуючі фактори впровадження новітніх педагогічних тенденцій у сучасних закладах освіти на базі державного та приватного фінансового забезпечення. Зроблено огляд ключових орієнтирів на яких базуються сьогочасні освітні програми, нормативні документи та положення, які затверджені Міністерством Освіти України. Наведено опис новітніх та постійно діючих технологій навчання. Автором акцентовано увагу на останні тренди, що поступово апробуються на рівнях дошкільної освіти, початкової, ланки середньої освіти та у навчально-виховному процесі закладів вищої освіти.

Виявлена тісна кореляція між соціальними тенденціями у суспільстві та науковими змінами в освітньому просторі. Зроблено висновки про механізми змін, суперечності між вимогами до рівня знань, умінь та навичок та наявними результатами. Розглянуто важливість впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічний процес на всіх освітніх рівнях, як засоби розширення можливостей для передачі та засвоєння знань.

Ключові слова: сучасні дослідження педагогіки, тренди у сучасній освіті, інноваційні технології, цифрове суспільство, традиційне навчання, гуманізація навчання.

Modern pedagogical science has been rapidly developing and making progress. The requirements for pedagogy, technique and tactics of teaching are changing, and meanwhile, education is based on the principles of humanity and the principles of philanthropy, avoiding strict control and authoritarian character. Therefore, based on such characteristic changes, this article is devoted to the analysis of advanced trends in pedagogical science that have an impact on the transformational processes of society involved in pedagogy in general, and integral pedagogical categories too. This article gives a meaningful description of the regional, national and global vector of changes in approaches, different facilities, forms and methods of teaching, education and upbringing.

The article identifies the current state of introducing innovations into the teaching process of Ukrainian educational institutions and renewed area of development of Ukrainian pedagogy. The article outlines the main prospects for development and favorable conditions for achieving the three goals of pedagogy (developmental, cognitive and educational aspects) which are based on the best examples of European experience. Particular attention is paid to factors that directly affect the strengthening of state support for the latest educational trends, including the significant encouragement of scientific and teaching staff to work in the «new» society. Foreign and national literary sources on this topic are analysed, these references describe the main positive aspects and inhibitory factors for the introduction of the latest pedagogical trends in modern educational institutions on the basis of public and private budgetary support. The author investigates the key guidelines of educational programs, regulations and regulations approved by the Ministry of Education of Ukraine. The article gives a comparative description of the latest and current learning technologies. The author focuses on the latest trends, which are gradually being tested at the levels of preschool education, primary secondary education and in the educational process of higher education. As a result, a close correlation between social trends in society and scientific changes in the educational space were revealed. The main attention bases on the conclusions which concern the mechanisms of changes, contradictions between the requirements of the level of knowledge, abilities and skills and the available results. In conclusion the author makes it clear that the importance of the introduction of information and communication technologies into the pedagogical process at all educational levels, as an opportunity of expanding possibility for transferring and assimilation of knowledge.

Key words: modern studies of the pedagogy, trends in the modern education, innovative technologies, digital society, traditional education, education humanization.

УДК 373.2.091.2:81'233
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/53.1.1>

Нікіренкова А.Ю.,
аспірант кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Прийнято вважати, що педагогічна наука не є статичною, оскільки всі соціальні, політичні та наукові зміни знаходять пряме віддзеркалення в освіті. Транснаціоналізація, динаміка економічних показників, пандемія, спричинена коронавірусною інфекцією і як наслідок, довготривалі карантинні обмеження, світова глобалізація, розробка нових технологій, поширення дистанційного навчання, майже суцільне занурення світу у digital є визначальними для розвитку тенденцій, не тільки соціуму, а взагалі, системи освіти та науки двадцять першого століття. Сучасна педагогіка визначає виховання молодшого покоління на засадах емпатії, чуйності, толерантності, етики, поваги до інших, відносин які ґрунтуються на повазі і взаєморозумінні, як найважливіші компоненти для досягнення значних результатів в освітньому процесі загалом. Очевидно, що педагогічний процес є багатокомпонентною системою, із цілісним комплексом та сукупністю деяких тенденцій, що діють у різних напрямках. У зв'язку з цим, на нашу думку, необхідно підкреслити, що з одного боку, вона спирається на строгу модель, а з іншого боку – здатна наближувати класичні зразки до впровадження новітніх процесів в освіту. Сьогодні до найактуальніших завдань педагогіки відносяться:

- здійснення широкомасштабних та географічно обширних досліджень у галузі;
- зміцнення методологічної складової навчально-методичної літератури, концентрація уваги на практично-дослідній та експериментальній перевірці нових форм і методів навчання;
- постійний розвиток міжнародних проєктів, що мають на меті інтернаціональну взаємодію, заради формування і розвитку належного політичного виховання, розуміння важливості відповідальності за свою державу;
- надання повноважень закладам освіти у процесі регіоналізації навчання, для формування і розвитку культурно-соціального престижу регіонів;
- модернізація сутності освіти, з урахуванням покращення професійної педагогічної освіти;
- прогнозування подальшого розвитку освітніх систем та уникнення чинників, що можуть дещо гальмувати, або зовсім спинити реалізацію оновлених функцій освіти;
- персоналізація освітнього-процесу;
- впровадження медико-психологічних та соціальних досліджень процесів інформатизації освіти на основі новітніх ІКТ;
- забезпечення відповідності термінологічних дефініцій педагогічної науки до сучасних пріоритетних напрямків розвитку навчання та дидактики, тобто поява нових рівнів змістовності застосовуваних понять.
- деталізоване вивчення парадигми сучасної педагогіки;

- підтримка стратегії безперервного навчання упродовж життя;

- цифровізація освіти, як показних процесів модернізації освіти;

- посилення психолого-фізіологічного обґрунтування перспективних методів, форм, моделей навчання та виховання, підвищення рівня психологічної готовності педагогів до використання сучасних тенденцій в освітньому процесі.

Як бачимо, спектр доволі різноманітний та охоплює всі суміжні з педагогічною наукою категорії: розвиток, навчання, освіта, виховання. Означені орієнтири нині маємо право назвати нагально необхідними для введення в українську освітньо-наукову інфраструктуру. Можна з упевненістю сказати, що виконання перелічених завдань забезпечить у повній мірі піднесення вітчизняної педагогічної науки, що послугує фундаментом для зміцнення технічно-наукового потенціалу країни на ринку освітніх послуг, а згодом, розвиток і формування більш результативної системи науково-теоретичного забезпечення та гарантований ріст галузевої професійної освіти. Є підстави стверджувати, що одним із важливих кроків є залучення більшої кількості висококваліфікованих фахівців, які здатні підтримати престиж держави та бути конкурентоспроможними учасниками у європейському просторі освіти. Втім, для розуміння готовності для переходу на новий рівень якості освіти, варто усвідомлювати, наскільки сучасна педагогічна наука адаптована до подібних змін.

Попри швидкість трансформаційних процесів у різноманітних сферах життя, педагогіка не здатна реагувати так швидко на зміни, як інші галузі науки і звичайно, випереджати заздалегідь деякі запити суспільності. Причиною цього є декілька ключових моментів, а саме:

- великий обсяг часу, який необхідний для повноцінного впровадження в освітній процес тих, чи інших тенденцій;
- нестабільність запитів суспільства;
- нестача методичної бази;
- досить слабка економічна складова;
- низька мобільність педагогічних кадрів,
- відсутність єдиного трактування новітніх процесів у науці.

Інакше кажучи, чітке термінування дефініції «зміна», як педагогічної категорії дозволить відкрити нові напрями в педагогічній науці, які безпосередньо пов'язані з вивченням трендових процесів у педагогічній діяльності, та загалом в освітньому просторі. Незважаючи на наближення до уніфікації педагогічних систем та їх відповідність міжнародним стандартам, на особливу увагу заслуговує безпосередньо формулювання самого терміна «система освіти» та її складові. Посідає важливе місце той факт, що національні

системи освіти у наш час залишаються занадто різними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасна педагогіка є сукупністю кількох різноспрямованих тенденцій, з одного боку, вона спирається на класичну модель, з іншого боку, відкрита новому. Велика кількість вчених та дослідників присвячують свої наукові здобутки та літературні праці, намагаючись надати змістовну характеристику сучасним тенденціям, інноваціям і трендам у педагогічній науці та описати своєрідність цих процесів (Авшенюк Н, Алімова Н., Андреев А., Бабурін С., Борисов І., Горшов В., Гриневиц Л., Гладун М., Карпова Ю., Кірсанов К., Кун Т., Куратченко М., Мадгізон В., Положихіна М., Сорокін П., Сурудіна О., Тонкороба Є., Умрик М., Шибанкова Л.). Уважного ставлення насамперед, вимагає проблема виявлення та узагальнення світових і вітчизняних тенденцій розвитку педагогічної науки. Перш за все, матеріали здійсненого обстеження дозволяють сказати, що труднощі виникають через те, що автори не однаково, а іноді і зовсім по-різному тлумачать поняття «тенденція».

Наприклад, відомий педагог Борисов І. розглядає поняття «тенденція» не як окреме явище, а як певний процес який продукує перетворення в освіті, напрями за якими необхідно планувати подальшу роботу, щоб педагогіка не залишалася осторонь загального цивілізаційного розвитку [2, с. 13-14]. Натомість в інших наукових розвідках, дослідники припускаються дещо ширшого трактування поняття педагогічна тенденція, як визначений напрям розвитку всіх освітніх процесів на базі активізації змін зовні та всередині науки [3, с. 91]. У низці наукових робіт ці площини аналізуються з різних сторін, як в загально-теоретичному аспекті, так і з боку експериментально-практичного досвіду (Андрущенко В., Абрамов Р., Волкова Л., Гавриш Н., Гуревич Р., Дичківська І., Дубасенюк О., Ільїнський І., Левіна О., Лукша П., Саух П., Степанов С., Крякліна Т., Федоренко Л., Яковлева Н. та інші). Як бачимо, чимала кількість досліджень присвячена цьому питанню і є дискусійним серед багатьох науковців, а своєрідність змін різноманітних тенденцій та переорієнтації сучасної освіти наразі перебуває у центрі уваги.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У той же час, з огляду на вже наявний об'єм теоретичних та практичних досліджень, питання щодо специфіки освітнього процесу і тенденцій які безпосередньо так чи інакше змінюють цей процес не розглядаються системно, а лише фрагментарно. Також, варто зауважити, що незважаючи на загальну направленість поглядів зарубіжних і вітчизняних методистів, педагогів, науковців та футурологів, єдина думка, який саме універсальний шлях впровадження новітніх тенденцій (які вже досить активно входять

у повсякденне життя як молодшого покоління, так і старшого) безпосередньо в навчально-виховну діяльність закладів освіти – і до сьогодні відсутня. Враховуючи специфіку такої галузі науки, як педагогіка, неможливо без детального теоретичного обґрунтування вказувати на доцільність або навпаки, майбутню безрезультатність введення популярних освітніх трендів.

Метою статті є спроба пояснити особливості, реалії та перспективи використання новітніх процесів в освіті та охарактеризувати специфіку тенденцій та трендів у педагогіці, а також їхній вплив на якість освіти і професійну підготовку педагогічних кадрів.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що кожен часовий проміжок в історії має певні особливості, які вносили корективи у систему освіти стимулюючи розвиток і відповідність змісту до потреб держави та соціального запиту. У такий же спосіб знаходять свій вияв зміни у педагогічній науці, адже зміни, які відбулись у суспільстві спричинили розподіл загальної педагогіки на два головних напрями, маємо на увазі авторитарну педагогіку, на основі якої відбулось започаткування, а згодом і відокремлення педагогіки під назвою «гуманна педагогіка» [5, с. 8-10].

Масштабний перехід на зламі минулого та сьогодення встановив основні напрями бажаних змін, які зовсім інакше осмислюють роль науки і цінність у суспільстві. Показники інновації, стрімкий прогрес у техніці та піднесення гуманітарних технологій і стали винятковими рисами першої чверті ХХІ століття [11]. Згідно з цим, результатом такого розвитку є електронне суспільство, розвиток якого достатньо важко передбачити, проте вимоги, що соціум висуває до особистості у повній мірі виражені бажанням бачити високоосвіченого професіонального фахівця, людину, яка володіє на високому рівні знаннями, вміннями та навичками, здобутими у практичній діяльності, необхідними для того, щоб з легкістю знайти своє місце у соціальній ієрархії та працювати на добробут своєї Батьківщині, базуючись на загальноприйнятих у світі цінностях [4, с. 201-202]. Крім того, накопичені наукові знання (індикатор інтелектуального потенціалу країни) є постійно збільшуваним ресурсом для збагачення і розвитку держави. Минуле десятиліття відзначається колосальним приростом інформаційного потоку і різноманітних технологічних операцій, звичайно, що це не оминуло освітньої сфери [13, с. 27-28]. Особливий інтерес при цьому становлять тенденції у викладанні та навчанні, через те, що тренди змінюються набагато швидше, ніж нормативні положення, доктрини та установи, що мають регламентувати завдання, окреслювати цілі, мету, складники, структуру та вимоги до стандартів освіти на всіх етапах (окремі закони України: «Про дошкільну освіту», «Про

загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна стратегія розвитку освіти, Державні стандарти освіти). На наш погляд, доречно буде зазначити, що все більша кількість науковців поділяє тренди на світові (частіше зустрічається вживання терміну «мегатренди»), вони вирізняються певною константністю, та специфічні за своєю суттю, оскільки більш лояльні до змін, адже притаманні вузько-спеціальній направленості. Здійснене обстеження офіційних документів, дозволяє окреслити основні тенденції, які поступово трансформують головні ідеї та принципи української освіти [10, с. 92-93]. Підвищена зацікавленість у гуманістичному підході, знайшла свій вияв у наступному:

- зміна методів для контролю та діагностики якості засвоєння матеріалу, через велику автоматизацію навчального процесу та активне використання комп'ютерних технологій, здобувач освіти самостійно оцінює свій рівень ерудиції з різноманітних навчальних дисциплін [12, с. 28];

- зміна ролі та становища української системи освіти на тлі політичних, економічних, законодавчих, суспільно-соціальних трансформацій.

- зміна центральної парадигми освіти: від редукування когнітивної парадигми до переважання особистісно-орієнтованої та функціоналістської парадигми, у той же час культурологічна парадигма освіти майже не зазнає змін, оскільки особистість і є першорядним центром розвитку культури та науки [1, с. 79].

- зміна форм, інструментів і методів навчання: уникнення шаблонності, чітких догматичних правил, надання різноманітних можливостей для сприйняття, осмислення та вивчення інформації, тобто превалювання евристичного методу, який базується на власних пошуках, досвіді та практиці [6, с. 59-60];

- зміна умов для отримання освіти на будь-якому рівні, тобто доступна освіта для всіх і кожного;

У такий же спосіб відбувається зміна положення викладача в освітньому процесі. Мова йде про те, що педагог тепер виступає «наставником», «модератором», «порадником», «фасилітатором», «консультантом», навіть певним чином «тьютором», але не суворим консерватором, який обмежується лише традиційними поглядами на навчально-виховний процес та уникає пошуку нових інструментів для взаємодії з дітьми, оновлення методичного наповнення засобів впливу на дошкільників, молодших школярів, учнів середньої ланки або здобувачами вищої освіти, використовуючи лише розповсюджені і добре відомі прийоми.

В освіті, як у головному інституті створення, розробки і трансляції культурних надбань,

особливо помітні стійкі, а подекуди і застарілі, традиційні прийоми та засоби навчання і виховання [9, с. 103-104]. Вважаємо необхідним вказати, що це стосується викладання на всіх етапах навчання, оскільки навіть із сучасними змінами ролі педагога у навчальній взаємодії з тим, кого навчають, його завдання координувати і ненав'язливо регулювати увесь освітній процес залишається незмінним. Як підкреслювалось раніше, сучасній освіті властива «гнучкість», вона виступає одним із нових еталонів якісної модернізованої освіти та характеризується множинністю вибору із багатьох запропонованих дисциплін, предметів та курсів саме той, який відповідає його вподобанням, таким чином здобувач освіти будує власну траєкторію навчання, його варіативність і прогностичність, та одержує винятковий комплекс навичок та унікальну комбінацію навичок і обізнаність у сфері його інтересів. Зауважимо, що новітні тренди в освіті дають широкий спектр для того, що той, хто навчається, а особливо сучасне кіберпокоління (незалежно на якому рівні освіти: нульовий, середня освіта, професійно-технічна освіта, фахова, вища або додаткова, тобто поглиблення знань у галузі професії) конструював власний індивідуально адаптований темп навчання, зорієнтований на задоволення його потреб [7, с. 167-168]. Тим більше, вважаємо, що доцільно буде наголосити на такому актуальному тренді, як гейміфікація. Простими словами, це занурення в освітній процес через гру, оволодіння теоретичними знаннями та прикладними навичкам, що сприяє підвищенню мотиваційного складника та залучення малозацікавлених учасників навчання саме завдяки привабливості подачі [8, с. 118]. Вибір або взагалі започаткування, тих чи інших тенденцій із безлічі можливих повинно підпорядковуватись практичним міркуванням. Мається на увазі, необхідність максимальної простоти і доступності підготовчого етапу, легкості впровадження в освітній процес, і насамперед гарантований позитивний результат.

Висновки із цього дослідження. Оскільки попит на якість освіти невпинно зростає, педагогічна наука і далі буде схильна до впровадження новітніх процесів. Відтак, можна впевнено стверджувати, що лише спільна взаємодія методистів, вчених, педагогів, психологів, орієнтації державної політики, підтримуючими внутрішніми чинниками у країні, зробить український освітній простір, одним із зразків вдалого поєднання новітніх тенденцій та найкращих традиційних здобутків.

Подальші перспективи в цьому напрямку вбачаємо у вдосконаленні аналізу науково-методичної літератури з означеної теми, розробка компаративного аналізу зарубіжних освітніх тенденцій, а також для подальшої інтерпретації отриманих результатів, дослідити майбутні тенденції у світовому освітньому процесі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Винничук Р. Культурологічна парадигма професійного розвитку особистості: аксіологічний аспект. *Українська професійна освіта*. 2017. № 2 С. 78-84. URL : <http://urpnpu.pnpu.edu.ua/article/view/244649/242533> (дата звернення 25.11.2022).
2. Борисов И., Запрягаев С. Тенденции развития высшего образования в XXI веке. *Проблемы высшего образования*. 2000. № 1. С. 13-29. Режим доступу: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/educ/2000/01/p13-29.pdf> (дата звернення: 26.11.2022).
3. Карелікова Я., Фенчак Л. Педагогічна освіта XXI століття: тенденції та перспективи. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів*: зб. тез доп. VI всеукр. наук.-практ. конф., м. Мукачєво, 13-14 трав. 2021 р. Мукачєво, 2021. С. 91-92. Режим доступу: https://msu.edu.ua/wpcontent/uploads/2021/05/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%82%D0%B5%D0%B7_2021.pdf (дата звернення: 28.11.2022).
4. Струтинська О., Умрик М. Сучасні освітні тренди в умовах розвитку цифрового суспільства. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 26. С. 201-205.
5. Сурудіна О. Тенденції розвитку зарубіжного образования: монографія. М.: Центр новых технологий. 2018. 177 с.
6. Кучерук О. Сучасні тенденції вдосконалення змісту і методів україномовної освіти. *Наука і освіта*. 2013. № 5. С. 58-62. URL : <http://urpnpu.pnpu.edu.ua/article/view/244649/242533> (дата звернення 25.11.2022).
7. Краснякова А. Інтернет-середовище як ресурс розвитку громадянської компетентності кіберпокоління. *Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4–5 груд. 2020 р. Київ, 2020. С. 167-170.
8. Луценко Н. Світові тенденції розвитку вищої освіти та ймовірні моделі університетів майбутнього. *Бізнесінформ*. 2019. № 6. С. 115-119. Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/svitovi-tendentsiyi-rozvitku-vischoyi-osviti-ta-ymovirni-modeli-universitetiv-maybutnogo/viewer> (дата звернення 28.11.2022).
9. Левіна О., Шибанкова Л. Старые новые тренды образования: конверсия университетов. *Непрерывное образование: XXI век*. 2021. № 4 (36). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/starye-novye-trendy-obrazovaniya-konversiya-universitetov> (дата звернення: 26.11.2022).
10. Урсул А., Урсул Т. Мегатренды эволюции образования третьего тысячелетия. *Future Human Image*. 2013. С. 39-95. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/megatrendy-evolyutsii-obrazovaniya-tretiego-tysyacheletiya-1> (дата звернення: 26.11.2022).
11. Марсумов Т. Современное состояние историко-педагогических исследований. *Russian Journal of Education and Psychology*. 2013. № 5 (25). DOI: 10.12731/2218-7405-2013-5-35
12. Bekirovich KR. New pedagogical technologies in the modern educational process. *Eurasian Research Bulletin*. 2022. № 5. р. 27–29. Режим доступу: <https://geniusjournals.org/index.php/erb/article/view/544> (дата звернення 28.11.2022).
13. Hamdan A. Recent trends in curriculum and teaching methods in science education. *Natural science education*. 2020. № 1. р. 24-43. URL : https://www.researchgate.net/publication/351296049_recent_trends_in_curriculum_and_teaching_methods_in_science_education (дата звернення 25.11.2022).